

ergenlik çağına gelinceye kadar çocuk-tan sorumluluğun kaldırıldığını ifade eden hadisi (Ebû Dâvûd, "Hudûd", 17) konunun mesnedini teşkil etmektedir. Bu sebeple had ve kısas gerektiren suç-ların mümeyyiz çocuk tarafından işlen-mesi durumunda suçluya bu suçlar için terettüp eden ceza verilmez ancak ge-rek had ve kısas gerekse ta'zîr grubu-na giren suçlardan birisini işlemesi du-rumunda uygun ıslah edici müeyyidele-rin uygulanması mümkündür. Ayrıca gay-ri mümeyyiz çocukta olduğu gibi şahıs haklarının ihlâl edildiği suçlarda diyet veya çalınan malın iade ve tazmini gibi malî sorumluluk söz konusudur. Şâfiî-ler, gayri mümeyyiz çocuktan farklı ola-rak mümeyyiz çocuğun diyetinin âkilesi tarafından değil bizzat kendisi tarafın-dan ödenmesini gerekli görürler.

Çocukluk çağı ibadetler, ceza ve aile hukuku bakımından bulûğla sona er-mekte ve ergen kimse tam ehliyet ka-zanmaktaysa da malî yönü bulunan hu-kukî işlemler açısından sadece bulûğ ye-terli görülmemekte, onunla birlikte re-şid olma niteliği de aranmaktadır. Bulûğ çağına gelmiş fakat reşid olmamış kim-seler malî işlemler bakımından mümeyy-iz küçükler gibi yine eksik ehliyetli kal-maya devam ederler (bk. RÜŞD; SEFEH).

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, II, 182; Ebû Dâvûd, "Talâk", 35, "Hudûd", 17; Tirmizî, "Mevâkî", 182; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, tür.yer.; Üsrüşenî, *Câmi'u aḥkâmî's-şîğâr* (Bedreddin Simâvî, *Câmi'u'l-fuṣūleyn* ile birlikte), Kahire 1300, I-II; Mecelle, md. 852, 853, 966, 967, 1458; Kadri Paşa, *el-Aḥvâlü's-şahsiyye*, Beyrut 1987-88, md. 483; Subḥî Mahmesânî, *en-Nazarîyyetü'l-âmmie li'l-mücebât ve'l-ukûd*, Beyrut 1948, II, 104-107; a.mlf., *el-Mebâdî'ü's-şer'îyye*, Beyrut 1981, s. 84; Muhammed Ebû Zehre, *el-Aḥvâlü's-şahsiyye*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), s. 386-415; a.mlf., *Uṣûlü'l-fıkh*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), s. 263-268; a.mlf., *el-Cerîme*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), s. 437-444; Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, II, 751-776; Veh-be ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ft üslûbihi'l-cedîd*, Dimaşk 1405/1985, IV, 123-127; V, 417-437; VII, 82-84; Abdülkerîm Zeydan, *el-Medḥal*, Bağdad 1402/1982, s. 314; a.mlf., *el-Vecîz ft uṣûlî'l-fıkh*, Bağdad 1405/1985, s. 94-99; Seyyid Sâbık, *Fıkhü's-sünne*, Kahire, ts. (Mektebetü Dâri't-Türâs), II, 288-301; M. Akif Aydın, *İslâm Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 51-56; Zekiyyüddin Şâban, *İslâm Hu-kuk İlminin Esasları* (trc. İbrahim Kâfi Dön-mez), Ankara 1990, s. 250-252; Orhan Çeker, *İslâm Hukukunda Çocuk*, İstanbul 1990, tür.yer.; Toufy Fahd — Muhammad Hammoudi, "L'Enfant dans le Droit Islamique", *Recueils de la Société Jean Bodin pour l'Histoire Comparative des Institutions*, XXXV, Bruxelles 1975, s. 287-346.

M. AKİF AYDIN

ÇOCUK DÜŞÜRME

Çok eski dönemlerden itibaren çeşitli toplumlarda sık sık karşılaşılan, dinî, hu-kukî ve ahlakî yönü üzerinde önemle du-rulan bu sosyal olgu klasik fıkıh kitap-larında ıskât-ı cenîn, modern Arapça'da ichâd tabirleriyle karşılanmaktadır.

Tarih boyunca çocuklara karşı takını-lan tavır muhtelif toplumlarda farklı gö-rünümler arz etmiştir. Çocukların çeşitli vesilelerle kurban edilmesi Ken'ânîler'-den Grekler'e, Hintliler'den Çinliler'e ka-dar birçok toplumda yaygın bir gelenek halini almakla birlikte genellikle dinler ana karnındaki çocuğun düşürülmesini yasaklamışlardır. Hinduizm'de çocuk dü-şürme yasaktır, böyle bir fiili işleyen ka-dın bulunduğu kastın dışına atılır. Hin-duizm'in kutsal kitaplarından Atharva-veda'ya göre çocuk düşürmekten daha büyük günah yoktur. Budizm ve Zerdüş-tîlik'te de çocuk düşürmek yasaktır. Bu-na karşılık eski Yunan'da aile fertlerinin sayısını sınırlandırmak için çocuk düşü-rüldüğü gibi doğan çocukların öldürül-mesi de söz konusuydu. Aristo, sakat doğma ihtimali karşısında ceninin canlı hale gelmeden önce düşürülmesini tav-siye etmiştir.

Yahudi kutsal kitabında evlilik ve ço-ğalma emredilmiş (Tekvîn, 1/28), bu se-beple çok kadınla evlilik, kısır eşin bo-şanması ve câriyelik meşrû sayılmış, do-layısıyla çocuk düşürme de yasaklanmı-şır. Ahd-i Atîk'e göre bir kimse ana kar-nındaki çocuğun düşmesine sebep olur-sa kocanın belirleyeceği bir meblağı öde-mek mecburiyetindedir. Bu olay kadının ölümüne yol açmışsa ölüme ölümle kar-şılık verilecektir (Çıkış, 21/22-23). Yahu-di tarihçisi Josephus'a göre çarpma so-nucu rahimdeki çocuğunun düşmesine sebebiyet veren kimseye, biri nüfusun azalmasına karşılık olarak, diğeri de za-rarın telâfisi için, kadının kocasına veril-mek üzere iki kat para cezası tertip edi-lir (EJd, II, 99). Yine Josephus'a göre şe-riat (Tevrat) bütün çocukların doğması-nı emreder ve kadının çocuğunu düşür-mesini veya tohumu imha etmesini ya-saklar. Bunu yapan kadın, çocuğunun ölümüne ve aileden birinin eksilmesine sebep olduğu için cânidir. Annenin ha-yatı için tehlike söz konusu olduğu tak-dirde gebeliğin ilk zamanlarında çocu-ğun düşürülmesine izin verilmekte, fa-kat cenin belli bir şekil almışsa kadının hayatını tehlikeye düşürse bile buna izin

verilmemektedir. Bazı din bilginleri, bu sonuncu durumda çocuk düşürmenin meşrû olduğunu kabul etmektedirler. İsrail Devleti'nin kanunlarına göre çocuk düşürmek suçtur ve hapisle cezalandı-rılır (EJd, II, 100-101).

Evliliğin temel hedefini nesli çoğalt-mak olarak telakki etmeyen Ahd-i Ce-dîd'de çocuk düşürmeyi yasaklayan bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Hırı-tiyanlık'ta da çocuk düşürmek büyük günah kabul edilmiştir. Hristiyan gele-neğine göre Tanrı varlıkları belirli bir sü-re için yaratmıştır ve her hayat sahibi için fizikî ölümlü mukadder kılmışsa da asıl hedef hayatın devam ettirilmesidir. Aslında ölüm insanlar arasına şeytanın arzusuyla ve günah vasıtasıyla girmiştir. Bu sebeple ölümlü yenmeye çalışma-lıdır. Çünkü "Tanrı ölümlerin değil dirile-rin Tanrı'sıdır" (Matta, 22/32). Kilise ge-leneğinde insan hayatının önemi üzerin-de durulmuş, başlangıçtan itibaren bü-tün safhalarında korunması gerektiği vurgulanmış, bu konuda evlât katlinin yaygın olduğu Grek-Roma dünyasının âdetlerine karşı çıkmıştır. I. yüzyılın so-nunda kaleme alınan anonim "Didache" adlı eserde, "Rahmin ürünü düşürmek suretiyle öldürmeyecek, doğmuş çocu-ğu da telef etmeyeceksin" denilmektedir. II. yüzyılda yaşamış Grek kilise ba-balarından Athenagoras, hristiyanların çocuklarını düşürmek için ilâç kullanan kadınları cânî kabul ettiklerini bildire-rek ana karnındakiler de dahil olmak üzere çocuk katillerini kınamaktadır. Ki-lise tarihi boyunca kilise babaları, kilise bilginleri aynı doktrini savunmuşlardır. Cenine ruhun verilmiş anyıla ilgili tartış-malar bile çocuk düşürmenin gayri meş-rûluğunda bir tereddüte sebep olmamış-tır. Ortaçağ'da, cenine ilk haftalardan sonra ruh verildiği kanaati yaygın olma-sına rağmen ilk günlerdeki çocuk düşür-menin de büyük suç olduğunda şüphe edilmemiştir. I. Mayence Konsili, çocuk düşürme ile ilgili olarak daha önceki kon-sillerin verdiği cezaları aynen benimse-miş ve çocuğunu düşüren kadına en ağır cezayı tertip etmiştir. Gratien genelge-sinde (1140), "Hamile kaldığı çocuğu dü-şürme yoluyla telef eden cânidir" denil-mektedir. St. Thomas d'Aquin, çocuk dü-şürmenin tabiat kanununa aykırı ağır bir suç olduğunu belirtmiştir. Papa XI. Pie, XII. Pie ve XXIII. Jean aynı görüşü ifade ve ilân etmişlerdir. Papa VI. Paul'un baş-kanlık ettiği II. Vatikan Konsili de (1962-1965) şu kararıyla çocuk düşürmeyi ya-

ÇOCUK DÜŞÜRME

saklamıştır: "Hayat, hamile kalıktan itibaren âzami itina ile korunmalıdır. Çocuk düşürme ve evlât katli çok ağır suçlardır."

BİBLİYOGRAFYA :

Jean-Louis Flandrin, *L'Eglise et le Contrôle des naissances*, Paris 1970, s. 34-35, 39-48; J. Gardier, *The Faiths of the World*, London, ts., II, 133; "Déclaration de la Congrégation pour la doctrine de la foi sur l'avortement provoqué", *La Documentation Catholique*, LXXI/1645, Paris 1974, s. 1068-1073; M. Elon, "Abortion", *EJd.*, II, 98-101; A. E. Crawley, "Foeticide", *ERE*, VI, 54-57. ÖMER FARUK HARMAN

İslâm Dininde Çocuk Düşürme. İslâm hukukçuları çocuk düşürmenin dinî hükmü konusunda iki gruba ayrılırlar. Çoğunluğun yer aldığı birinci gruba göre hamileliğin hiçbir döneminde meşrû sebep olmaksızın çocuk düşürmek câiz değildir. Allah'ın yarattığı ceninin hayatına insan tarafından son verilmesi meşrû olamaz. İkinci grupta yer alan hukukçulara göre ise hamileliğin ilk dönemlerinde çocuğun düşürülmesi haram değildir. Bunlardan bazılarına göre böyle bir fiil mekruh, bazılarına göre de mubahdır. İkinci grup âlimler, hangi şartlarla ve hangi süre içinde çocuğun düşürülebileceği hususunda çok farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun başlıca sebebi, doğrudan konuyla ilgili nas bulunmaması ve mezhep imamlarından bu hususta belli görüşlerin nakledilmemesidir. Ayrıca bu grup içinde yer alan âlimlerin icthadlarında, dönemlerinde cenin hakkında mevcut tıbbî bilgilerin yetersizliği de önemli ölçüde etkili olmuştur.

Hamileliğin ilk döneminde belli bir süre içinde çocuğun düşürülmesinin mubah olduğunu söyleyen âlimlerin genelde "ruhun üflenmesi" zamanını, bazan da ceninin anne karnında tam teşekkül etmesi safhasını esas alırlar. Başta Buhârî olmak üzere birçok hadis kaynağında sahih olarak rivayet edilen bir hadise göre ana rahmindeki cenine üçüncü kırk günün bitiminde ruh üflenir ve eciliyle kaderi belirlenir (Buhârî, "Bed'ü'l-İhalk", 6). Ruhun üflenmesinden söz etmemekle birlikte insanın eciliyle kaderinin belirlenmesinden bahseden başka hadislerde kırk veya bunun küsurları gibi daha az sayıda günlerin verildiği görülmektedir (*Müsned*, III, 397; IV, 7; Müslim, "Kader", 2, 4). Ancak fıkıh kitaplarının hemen hemen çoğunda, muhtemelen ikinci grup hadislerde ruhun üflenmesinden açıkça bahsedilmemesi sebebiyle, çocuk düşürmeyle ilgili görüşlerin ilk hadise dayandırıldığı ve bundan hare-

ketle cenine ruhun ilk 120 günden sonra üflendiği hususunda bir görüş birliğine varıldığı görülmektedir. Bu anlayışta, ceninin anne karnındaki yaratılış safhalarından bahseden âyetin (el-Mü'minûn 23/12-14) dolaylı ifadesinin de önemli payı vardır. İkinci grup hadislerde de ruhun üflenmesinin kastedildiği ve bunun ilk kırk günden sonra vuku bulduğu tarzında farklı bir yorum da mevcuttur (bk. Şerefü'l-Kudât, XIII/12, s. 50-63). Öte yandan ruhun üflenmesinden önce çocuk düşürmeyi mubah kabul edenler, çoğunlukla ceninin vücut yapısının ancak ruhun üflenmesi safhasında tamamlanması sebebiyle, insan olma vasfını da bu safhada kazanacağı varsayımından hareket etmektedirler. Çocuk düşürmenin dinî hükmünde, ceninin ilk 120 günün hangi safhasında olduğuna bakarak ayırım gözetenler de benzeri bir noktaya dayanmaktadırlar. Bugünkü tıbbî bilgiler, dördüncü aydan itibaren, hatta daha önceden ceninde iç organların tamamen teşekkül ettiğini, dış görünümünün belirgin şekilde insana benzediğini ve annenin hissedebileceği şekilde hareket kabiliyeti kazandığını ortaya koymaktadır. Bu genel tesbitten sonra mezheplerin konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmek mümkündür:

Hanefî mezhebinde ruh üflenmeden önce çocuk düşürmenin mubah olduğunu söyleyen hukukçular varsa da (bk. İbn Âbidîn, II, 380) hâkim görüş, bunun ancak haklı bir sebebe dayanması ile câiz olabileceği şeklindedir (*Mv.F.*, II, 58). İbn Vehbân, emzirdiği bir çocuğu bulunan kadının hamilelik sebebiyle süttan kesilmesi ve kocasının malî durumu itibariyle süttan tutma imkânına sahip olması halinde mevcut çocuğun ölümünden endişe duyulmasını, çocuğun düşürülmesi için geçerli bir mazeret kabul etmiştir (İbn Âbidîn, III, 176). Bugün tıp açısından anne sağlığı için ciddi bir tehlike söz konusu olmasının da geçerli bir özür kabul edilebileceği açıktır. Mâlikî mezhebine göre kırk günden sonra çocuk düşürmek haramdır. Bu süreden önce düşürülmesi halinde mubah veya mekruh olduğunu söyleyenler varsa da çoğunluk bu durumda da haram olduğu görüşündedir. Şâfiî mezhebinde, ruh üflenmeden önce bunun câiz olup olmadığı konusunda iki farklı görüş mevcuttur. İmam Gazzâlî ne zaman olursa olsun çocuk düşürmenin cinayet olduğu değil mekruh olduğu, ancak ilk günlerden ruh üflenme vaktine doğru gidildik-

çe tenzihen mekruhtan harama doğru bir değişme göstereceği, çocuğun 120. güne yaklaştığı sırada düşürülmesinin ise haram hükmü içinde değerlendirilmesinin kuvvet kazanacağı tarzında bir izah getirmişlerdir. Hanbelî mezhebinde bazı âlimler, ruh üflenmesinden önce çocuk düşürmenin mubah olduğuna dair görüş belirtmekle birlikte mezhepte hâkim görüş çocuk düşürmenin bu dönemde de haram olduğu şeklindedir.

Ruh üflendikten sonra çocuk düşürmenin veya aldırmanın haram olduğunda ve bu davranışın cinayet telakki edileceği konusunda İslâm hukukçuları görüş birliği içindedir. Klasik fıkıh kaynaklarında bu konudaki ifadelerin mutlak olarak zikredildiği dikkate alınınca bu hükmün anne sağlığının söz konusu olduğu durumlarda da geçerliliğini koruduğu düşünülebilir. Nitekim bazı kaynaklarda bu husus açıkça belirtilmiştir (bk. Tûrî, VIII, 233). İbn Âbidîn'e göre de cenin canlı ise annenin hayatından endişe duyulacak olsa bile alınması câiz değildir. Çünkü annenin bu sebeple ölmesi bir ihtimaldir, ihtimalden hareketle herhangi bir insanın öldürülmesi câiz olmaz (*Reddû'l-muhtâr*, I, 602). Ancak Küveyt'te yayımlanmakta olan fıkıh ansiklopedisinin (*el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*) ilim heyeti, ceninin alınmaması halinde annenin hayatının kesin olarak tehlikeye girmesi tıbben söz konusu ise, çocuğun varlığının temelde annenin varlığına dayanması ve sağ olarak doğmasının kesin olmasına karşılık annenin kesin şekilde hayat sahibi bulunması sebebiyle, anne hayatının dikkate alınmasının daha doğru olacağı görüşüne varmıştır (*Mv.F.*, II, 57). İbn Âbidîn'in, söz konusu hükme döneminin tıbbî bilgileri ışığında vardığı göz önünde bulundurularak ikinci görüşün daha isabetli olduğu söylenebilir. Ayrıca çocuğun alınmaması sebebiyle annenin ölmesi halinde çocuğun da hayatını sürdüremeyeceği açıktır.

Cenine karşı bir cinayet işlenmesi halinde gurre denilen bir ceza - tazminat ödenir. Bunun için çocuk düşürmenin kasten veya hata ile olması, yahut anne veya baba tarafından işlenmesi sonucu değiştirmez. Ayrıca rahimde mevcut cenin sayısı kadar gurre ödenir. Ancak gurre ile birlikte kefaretin gerekli olup olmadığı hususunda ihtilâf edilmiştir. Hanefîler'le Mâlikîler kefaretin vâcip değil mendup olduğu kanaatindedirler. Çünkü Hz. Peygamber bir dava dolayısıyla bu konudaki hükmünü bildirirken yalnız gurreyi zikretmiş, kefarettten söz etme-